

Heimdall 125 år. Ett sällskap tar form

SVEN ANDERS SÖDERPALM

Sällskapet Heimdall i Malmö tillkom 1891 under intryck av nationalromantiska stämningar och skapades av två skolmän och folkbildare med akademisk bakgrund: folkskoleinspektören fil. dr Anders Oskar Stenkula (1841–1922) och fil. kand. Hans Emil Larsson (1855–1922), som var föreståndare för Malmö föreläsningsförening 1884–1904 och samtidigt sekreterare i Heimdall från starten till sin bortgång mer än trettio år senare. Stenkula gemenligen kallad A. O. var med hänsyn till ålder och ställning officiell initiativtagare och ordförande under det första verksamhetsåret och som vi strax skall se hade också han en stark koppling till den lokala föreläsningsföreningen. De båda var inte för inte gamla parhästar.

Att Idun i Stockholm (1862) var den stora förebilden har ofta framhållits och i *Heimdall 1891–1968* (1969) som skrevs kort efter 75-årsjubiléet skildrar Caesar Christensen sällskapets tillkomst och vidare öden med tonvikt på kärnan i verksamheten, på föredrag och föredragshållare jämte utställande konstnärer. De är alla förtecknade fram till och med 1968. Det på sin tid rika musiklivet i sällskapet omtalas kort. Men författaren har ändå skäl till undran. Han frågar sig varför Heimdall tillkom »just då». Han tycker spontant att Lund med sitt universitet hade varit en lämpligare plats än Malmö för ett sällskap med Heimdalls kulturella program och han har också svårt att riktigt förklara Hans Emil Larssons allt överskuggande roll i »Heimdallsarbetet». Thure Petréen som citeras säger i sin parentation över Larsson att han »ensam representerade ett universitet i Malmö» och Christensen nämner att han »bland annat» var föreståndare för föreläsningsföreningen (s 22) men uppslaget fullföljs inte. Många samtida måste ha vetat hur det egentligen förhöll sig med Heimdall och föreläsningsföreningen men som så ofta hotar det en gång självklara att gäcka historieskrivaren. Ett fenomen som biskopen och Heimdallsbrodern Anders Nygren behandlat i ett berömt föredrag.

Förhistoria

I *Malmö föreläsningsförening 1882–1982* (1982) har Olle Helander medryckande skildrat en organisation i ständig förändring. Uppgiften var enligt stadgarna att anordna föreläsningar i olika former men underhand tillkom andra aktiviteter. Med stöd av anslag från stadsfullmäktige öppnades 1886 en läslokal för arbetare och genom gåvor byggde man upp en boksamling som kom att utgöra grunden till Malmö stadsbibliotek. Sedan föreningen 1904 fått i uppdrag att starta och driva ett stadsbibliotek ombildades den och erhöll namnet Malmö biblioteks- och föreläsningsförening. 1927 omvandlades biblioteket till en helt kommunal institution, varvid föreningen återtog sitt ursprungliga namn med uppgift att anordna populärvetenskapliga föreläsningar och elementära undervisningskurser.

Dessa framgångar för det privata initiativet personifieras av Hans Emil Larsson som 1901 blev intendent för Malmö museum och 1904 även stadsbibliotekarie. I avsaknad av protokoll från tiden före 1905 bygger Helander sin framställning på föreläsningsföreningens tryckta redogörelser och Heimdall nämns inte men vad han har att berätta om de första tio åren är ändå nog för att ge en antydning om föreningens roll vid sällskapets tillkomst. Det gäller såväl den kulturella inriktningen som de ledande personerna. Men här finns mer att hämta med hjälp av tidningsnotiser, uppslagsverk, privata brev och otryckt material i föreningens arkiv, i huvudsak listor över medlemmar och abonnenter.

Alltnog. Malmö föreläsningsförening var i slutet av 1800-talet och långt fram i tiden en drivande kraft inom det kulturella livet i staden. Verksamheten startade 1883 på initiativ av den unge R.F. Berg som var disponent vid Skånska Cementaktiebolaget och känd som »Limhamnskungen». Berg var ständig ordförande i föreningen till sin död 1907 och de första åren hade kurser och föreläsningar i hans anda övervägande naturvetenskaplig inriktning vilket för övrigt var typiskt för 80-talet. I den dåvarande styrelsen fanns flera representanter för handel, banker och industri, bland dem namn som Gottfried Beijer och Carl Herslow, men även arbetare och lägre tjänstemän, och vidare märktes en lasarettsläkare och två skolmän: med. dr Anders Bergstrand, lektor Georg Lindbom och A.O. Stenkula om vilken redan talats. Stenkula var folkskoleinspektör i Malmö från 1874 men tjänstgjorde länge vid stadens läroverk. Skolman var också Herslow om man så vill. Han var tidningsman, politiker och bankman (Sydsvenska Dagbladet, Skånska Banken) men titulerades doktor och hade inlett sin karriär som lektor i »levande språk» vid Högre allmänna läroverket i Malmö.

Hans Emil Larsson var sekreterare i Heimdall under de första trettio åren. Därtill bibliotekarie, museiman och folkbildare och det sades vid hans bortgång att han ensam representerat ett universitet i Malmö. – Foto, Lunds universitetsbibliotek.

Hans Emil Larsson var från början folkhögskollärare. Han var bondson från Söderslätt (Hemmesdynge) och hade som humanist ett starkt bildningspatos. Han blev fil. kand. i Lund 1881 men hade redan under studietiden varit verksam vid Hvilans folkhögskola i Åkarp, där samvaron med rektorn fil. dr Leonard Holmström (1840–1919) fick livsavgörande betydelse för honom. Här lärde han även känna lantbrukaren och riksdagsmannen Ola Andersson (1837–1919) som sedan 1868 var ordförande i styrelsen för skolan och hade en märklig karriär. Från att ha varit en av Lantmannapartiets stöttepelare blev Andersson senare bankdirektör i Malmö och vice ordförande i stadsfullmäktige. I nätverket ingick dessutom Sydsvenska Dagbladet, där Larsson från 1879 i decennier var en aktad litteratur- och konstanmälare under märket - pt -. Tidningen var publikt en stor resurs och otaliga de notiser som inflöt i samband med föreningsarbetet.

Larsson övertog ledningen av föreläsningsföreningen från och med vårterminen 1884 och hade det ganska motigt i starten. I väntan på nya och höjda anslag från stat och kommun kunde han till sist inte arvoda föreläsarna vid de all-

männa föreläsningarna. »Onsdagsföreläsningarna» hade akademisk karaktär och var omistliga när det gällde att locka en större publik och få välsinnade borgare att bli medlemmar och som subskribenter teckna sig för fleråriga abonnemang. Årsavgiften var 5 kr, priset för inträde vid de allmänna föreläsningarna 25 öre och timarvode för en föreläsande professor 50 kr, vilket var mycket i en tid då det krävdes 800 kr i årsinkomst för politisk rösträtt till andra kammaren. Den första allmänna föreläsningen handlade om barnavård och hölls 1883 av Seved Ribbing (1845–1921) som var professor i pediatrik och senare i praktisk medicin i Lund. Inom föreningen blev Ribbing något av en institution. Han återkom 2–3 gånger varje år och tog inte ett öre i arvode. Själv föreläste Larsson i ökad omfattning men hösten 1884 vände han sig också till de två professorerna i historia med en vädjan om hjälp. Båda var akademiskt högvilt med den skillnaden att Clas Theodor Odhner några år senare blev riksarkivarie och lämnade Lund. Martin Weibull (1835–1902) däremot var en *genius loci*, känd som Skånelands historiker och lysande både i katedern och som talare vid större begivenheter. Ett år tidigare hade han i närvaro av danska gäster hållit sitt berömda tal vid avtäckningen av monumentet på slagfältet vid Lund.

Det brev som Hans Emil Larsson den 15 oktober 1884 skriver till Weibull är det första i en svit om nio, varav två rör föreläsningsföreningen i tiden före Heimdalls bildande och fem av de övriga ger oss inblickar i sällskapets tillkomst och verksamhet under 90-talet. De är i grunden mycket personliga och rätt lästa ger de oss steg för steg en bild av vad som fick Larsson att starta sällskapet. Weibull var hans gamle lärare och idol och han är på en gång tilltagsen och mycket högaktningsfull när det heter:

Högt ärade Herr Professor

Jag tager mig härmed friheten att vända mig till Herr Professorn med en ödmjuk anhållan, om Herr Professorn ville vara af den godheten att i Malmö föreläsningssällskap hålla en föreläsning. Föreningens ekonomiska ställning är denna termin, innan staden lämnat förhöjt anslag och innan riksdagens anslag utfallit, sådan att Styrelsen ej kunnat till de allmänna föreläsningarna lämna något anslag, hvarför jag endast kan vända mig till sådana personer som möjligen af inträse för Föreläsningssällskapets uppgift skulle vara hågade att därpå offra tid och krafter. Och det är af stor vikt att få några goda allmänna föreläsningar denna termin, emedan de äro det bästa medlet att fortfarande vidmakthålla de mera lyckligt lottades inträse för saken. — — — Då Herr professorn enligt vad jag sett uppgifvas, denna månad i Lund hållit några föreläsningar öfver nordamerikanska frihetskriget, skulle det säkerligen kosta Herr Professorn ringa möda att

här hålla t.ex. ett föredrag om G. Washington och vi skulle blifva synnerligen tacksamma därför, då Herr Professorn därigenom skulle göra oss en ovärderlig tjänst — — —

Med utmärkt högaktning

Hans Emil Larsson

(Martin Weibulls samling, Lunds universitetsbibliotek)

Vad Weibull svarat vet vi inte men det var Ribbing som sin vana trogen snabbt ställde upp och kostnadsfritt höll en allmän föreläsning, denna gång i födoämnslära. Två av styrelsens ledamöter var också solidariska i den uppkomna situationen. Det var historikern Edward Lindahl (1845–1917) som höll en serie föredrag om svensk och norsk geografi och Anders Bergstrand (1834–1912) redan nämnd som drog stor publik med en allmän föreläsning om »Söndagshvilan ur hälsosynpunkt», ett ämne som var aktuellt även ur religiösa och socialpolitiska aspekter. Båda åtnjöt förtroende i vida kretsar och Lindahl som var lektor vid Högre allmänna läroverket skulle i sinom tid väljas till stadsfullmäktiges ordförande.

På nyåret 1885 fick föreläsningsföreningen sina pengar. Krisen var över och åter framträder bilden av en sammansvetsad grupp kring Hans Emil Larsson. Det var Ola Andersson som genom en motion fått riksdagen att betala ut 3 000 kronor ur ett större anslag till föreläsningsverksamhet »för arbetsklassen» och i det sammanhanget utsågs A.O. Stenkula till inspektor för verksamheten. Andersson blev senare ledamot av styrelsen och när föreningen i januari 1893 firade tioårsminnet av sin tillblivelse hölls tal av ordföranden, föreståndaren och inspektor. Högtidsföreläsningen hade anförtrotts Seved Ribbing som nu äntrade talarstolen för tjugosjätte gången.

Föreläsningsföreningen blev snart en stabil institution med sina fyra aktivitetsformer, de allmänna föreläsningarna, kursföreläsningarna, elementarkurserna och läsrumsverksamheten. 1886 öppnades den redan omtalade läsesalen för arbetare och samma år flyttade föreningen in i nya lokaler på Stadt Hamburggatan. Utbudet av allmänna föreläsningar breddades alltmer och naturvetenskaperna fick »maka åt sig för humaniora» (Helander). Föreståndaren ägnade sig i vidaste mening åt kulturhistoria och bland en rad professorer och föreläsare från Lund märks rättshistorikern Alfred Winroth (vt 86) och teologen Pehr Eklund som bland annat höll en serie föreläsningar om den urkristna kyrkan (ht 86 vt 87). Eklund (1846–1911) som var professor i moralteologi och senare domprost i Lund hade sin styrka inte så mycket i skrift som i det personliga tilltalet.

Han var i synnerhet ungdomens man och det har sagts att »det folkliga var hans program både i fråga om kulturlivet och kyrkans liv» (Holm). Stenkula var en nära vän och till saken hör att båda tillbringade somrarna i Falsterbo där de på 90-talet spelar »rollen av spatserande filosofer för hvilka intet under himmel och jord är främmande» (S i ett av många brev till Elof Tegnér 21/7 -93, Tegnér's samling, LUB).

Larsson umgicks en tid med planer att återuppta sina akademiska studier i historia och Martin Weibull var hans handledare. Det innebar att lärare och elev slängt titlarna och tonen är avspänd när Larsson den 5 februari 1886 på nytt tar upp frågan om en allmän föreläsning i Malmö. Det heter:

Högt ärade Broder!

Från vårt senaste sammanträffande medtog jag förhoppningen, att det inte skulle vara omöjligt att förmå Dig att medverka till malmöbornas civiliserande och att Du skulle vilja, om tiden tillät, glädja oss med en allmän föreläsning. Jag tager mig därför friheten fråga, huruvida vi ej skulle kunna vänta en sådan, t.ex. onsdagen den 27 dennes, (den 27 var en lördag!) då ju ej ännu föreläsningarna vid universitet börjat. Om det låte sig göra skulle vi värdera det mycket. Vi hafva ej på mycket länge haft någon geografisk föreläsning (W undervisade även i geografi), men hvilket ämne som helst blir oss mycket välkommet – – förlåt min enträgenhet.

Med största tillgifvenhet

Hans Emil Larsson

(Martin Weibulls samling, LUB)

Weibull fick åter förhinder men Larsson bidade sin tid och talet om »malmöbornas civiliserande» påminner skämt åsido om ett remarkabelt brev till läraren fem år senare (nästa avsnitt). Föreläsningsföreningen var framgent beroende av de allmänna föreläsningarna och samma typ av akademiska föredrag kom efter en kort karens att sätta sin prägel även på Heimdall. Konstutställningarna hade förebilder i Idun och Gnistan men kopplingen till Lund och det intima samarbetet med föreläsningsföreningen var å andra sidan unika för sällskapet. Larsson och Stenkula hade vänner i ledande universitetskretsar och den förre såg i sin dubbla roll som föreståndare och sekreterare till att samordna delar av programmen i Heimdall och föreläsningsföreningen. Som skall visas handlade det här om en mycket fruktbar form av symbios. Exakt när eldsjälarna i föreningen börjat diskutera möjligheten att skapa ett finrum för kultur och berikande samvaro med föreläsarna vet vi inte. Ämnet bör ha varit aningen känsligt. Men vilka tankar de gjort sig framgick desto tydligare vid starten 1891.

Sällskapetets tillkomst och verksamhet under det första året

Våren 1891 inleddes kursverksamheten med att Hans Emil Larsson föreläste om vikingatiden och professor Ribbing om »klimatkurer». Men nu stod även Heimdall på agendan. Det var bråda dagar och den tongivande gruppen i föreläsningssällskapet gick snabbt till verket. Den 1 februari hölls ett förberedande möte på hotell Kramer, där Andersson, Bergstrand (ordförande), Larsson och Stenkula tillsammans med rektorn vid Tekniska läroverket Peter Isberg och ytterligare två teknologer, kaptenen och överingenjören Henrik Holmberg och ingenjören C. B. Wetterbergh, beslöt att »samla personer med allmänna inträsen, hufvudsakligen literära, konstnärliga, vetenskapliga och sociala» och bilda ett kulturellt sällskap i Malmö. Åt de fyra förstnämnda uppdrogs att »inhämta uppgifter huru liknande sällskap i andra orter organiseras» (Idun, Gnistan i Göteborg) samt att »till nästa möte uppgöra förslag till stadgar». Vidare skulle fem personer underhand erbjudas att delta i arbetet nämligen häradshövdingen i Oxie och Skytts domsaga Fritz Aurell, grosshandlaren Georg Beijer, ej att förväxla med Gottfrid B, redaktionssekreteraren vid Sydsvenska Dagbladet Karl Albert Härje samt Edward Lindahl och lektorn vid Tekniska läroverket i Malmö Victor Jung. Beijer var i likhet med Lindahl medlem av styrelsen för föreläsningssällskapet och Härje hade vid ett tillfälle hållit en föreläsning där. Försöken att i ett slag bredda programmet och basen för projektet föll också väl ut. Härje nappade inte på anbudet men övriga berörda var med i Heimdall från starten och Lindahl hörde länge till den inre kretsen.

Kommitterade sammanträdde den 9 februari och antog då förslag till stadgar för Heimdall i den form de med vissa ändringar kom att ha i mer än hundra år. Det var raskt marscherat och av två brev från Hans Emil Larsson till sällskapet Iduns sekreterare Harald Wieselgren (3/2, 9/3, Wieselgrens samling, Kungliga biblioteket) framgår att det var bråttom och att Larsson haft invändningar mot förslaget på några punkter. Det gällde bland annat »den förhatliga balloterings» vid inval av medlemmar och talet om »sociala inträsen» som närmast avsåg kommunalmän och riksdagsmän. Han beklagar att stadgarna inte fått större likhet med Iduns och avslöjar att man övervägt att »låna» namnet Idun men avstått av »viss fruktan för jämförelser». Bland många förslag hade man till sist valt Heimdall och därvid tänkt på honom som »kulturbringaren». Som det nu var hoppades Larsson på det bästa. Om det övergripande syftet var man trots allt ense. Ändamålsparagrafen var ord för ord densamma som när den först presenterades för teknologerna och i § 1 heter det:

Sällskapets ändamål är att samla personer med allmänna inträsen, hufvudsakligen literära, vetenskapliga, konstnärliga och sociala, för att under angenäm samvaro vidmakthålla och befrämja dessa inträsen medelst föredrag, diskussioner, samtal och, då tillgångarne sådant medgifva, genom inköp af litteratur eller på andra lämpliga sätt.

Beslut om att bilda sällskapet Heimdall och välja Stenkula till ordförande och Hans Emil Larsson till sekreterare togs så formellt vid ett konstituerande möte den 16 februari. Övriga närvarande var Ola Andersson, Bergstrand (ordförande) och Isberg samt grosshandlare Beijer och lektorerna Jung och Lindahl. Men när Heimdall jubilerar är det för att fira »årsfesten» till minne av sällskapets första sammankomst lördagen den 7 mars 1891. För Hans Emil Larsson var och förblev årsfesten och tidpunkten för denna (första lördagen i mars) närmast sakrosakta. I pressmeddelandet om det första mötet (SDS 9/3) är tonen officiös och det heter mycket initierat:

Sällskapet Heimdall härstädes bildadt i liknande syfte som Idun i Stockholm och Gnistan i Göteborg höll igår afton å hotell Kramer sitt första möte, sedan under åtskilliga förberedande sammanträden med doktor Bergstrand som ordförande planer utarbetats och stadgar antagits.

Vid mötet hälsade sällskapets ordförande dr A.O. Stenkula medlemmarna välkomna och utvecklade sällskapets syftemål. Härpå höll dr A. Bergstrand ett föredrag om »Mysticismen inom läkarkonsten», efter hvars slut en diskussion uppstod om de hypnotiska fenomenen och deras vetenskapliga förklaring. Sedan gemensam sexa intagits framförde sällskapets sekreterare kand. H.E. Larsson en helsingssång, hvarpå bankdirektör O. Andersson talade för fosterlandet och lektor E. Lindahl för qvinnan. Under aftonens lopp afsändes ett helsingstelegram till Idun i Stockholm och mottogs äfven svar derifrån. Mellan talen utfördes präktig sång och den angenämaste stämning rådde under hela samkvämet, i hvilket deltog ungefär 30 personer från olika verksamhetsområden, lärare, läkare, ingenjörer, arkitekter, jurister, tidningsmän, officerare, prester, fabriksidkare, köpmän o.s.v.

Protokollet från sammankomsten är kortfattat men svarstelegrammet från Idun anføres in extenso och väckte förvisso jubel. Det skrevs på sällskapets vägnar av Wieselgren som förklarade att man »stolt i tanken att vara en av Heimdalls jungfruliga mödrar tillönskar den nyfödde kamraten att inom sig äga samma lifskraft som utmärkt Idun och så varda en stat i staten den alla älska.» I invigningen deltog 27 herrar »äldre och yngre men samtliga allvarlige män». Vid sammanträdet slut skrev bröderna sina namn i Heimdalls »gyllene bok» med rätt att kalla sig stiftare. 11 av dessa har av mig tidigare omtalats. 5 av dem, de egentliga grun-

darna, toppar i sin tur listan i gästboken och bland övriga närvarande märks stadens två honoratiores, borgmästaren och prosten i S:t Petri. Stiftarna är alla från Malmö:

A. O. Stenkula, fil. dr, folkskoleinspektör	E. Eckerström, hofrättsnotarie
A. Bergstrand, lasarettsläkare, med. dr	August Björkman, med. dr
Ola Andersson, bankdirektör	G. Beijer, grosshandlare
Edward Lindahl, lektor, fil. dr	Hj. Wessberg, direktör
Hans Emil Larsson, fil. kand.	C. B. Wetterbergh, ingenjör
J. A. Olin, prost	Th. Flensburg, konsul
Fritz Aurell, assessor	John Smedberg, lektor, arkitekt
J. H. Quensel, bankdirektör	Wald. Efwerlöf, ryttmästare
A. L. Grönvall, lektor	Victor Jung, lektor, fil. dr
P. Isberg, rektor, fil. dr	O. E. Lundholm, lektor
Carl Appelin, godsexpeditör	Axel Taube, kamrer
Olof Ahlström, borgmästare	Ch. Mörner, ryttmästare
F. Lovén, överstelöjtnant	Axel Norrman, löjtnant
L. Bromée, redaktör	

Heimdall har sin hemvist i Malmö och här stod vaggan men viktiga var (och är) också kontakterna med den regionala omvärlden och särskilt med det akademiska Lund. Verksamheten breddades till ömsesidigt gagn för föreläsningsföreningen och det nya sällskapet och den dolda agendan spåras i styrelsearbetet och medlemsvärningen redan från starten. På förslag av styrelsen invaldes vid allmänna sammankomster våren och hösten 1891 minst 40 nya medlemmar korrigerat för att flera invalda av olika skäl aldrig inträdde i sällskapet. 28 kom från Malmö, 7 från Lund, övriga från Trelleborg och andra orter i grannskapet. Och då har vi bortsett från stiftarna.

Leonard Holmström som var bosatt i Åkarp invaldes i Heimdall på allmänt möte redan den 4 april (styrelsen 7/3) och det säger något om sekreteraren och hans speciella relation till en vördad mentor och vän. Men vid mötet den 2 maj 1891 var det lundensarnas tur. De var inte vidtalade på förhand och tre dagar senare skriver Larsson till Martin Weibull och förklarar sig:

Ärade Broder!

Vi hafva här i Malmö sökt bilda ett sällskap, där personer med literära, vetenskapliga och konstnärliga inträsen kunna sammanträffa med varandra, såsom Du möjligen af tidningarne har sett. Vi hafva också haft den förhoppningen att kunna lyckas inträssa äfven åtskilliga av vetenskapens målsmän i Lund för saken och dymedelst dels kunna vinna en välbehöflig förstärkning i andlig kraft

åt sällskapet, dels närma de båda städerna i socialt afseende. Därför tillät sig sällskapet vid sitt senaste möte kalla till medlemmar Dig, Eklund, Ribbing, bibliotekarie Tegnér och revisionssekr. Lagergren. Under sommaren hvilat sällskapet, men skall åter träda i verksamhet på hösten, då särskild kallelse sker till mötet. Det skulle vara mycket glädjande och värdefullt, om vi finge se åtminstone några af Eder bland oss.

Din tillgifne

Hans Emil Larsson

(Martin Weibulls samling, LUB)

Brevet är hållet i konventionell stil men ändå genomsyrat av idealism och tron på den högre bildningens förmåga att förädla och förbättra och föra människor och samhällen närmare varandra, i vårt fall Lund och Malmö. I Heimdall har tanken i grundarnas anda alltid varit levande även om den inte kommit till öppet uttryck i stadgar och andra officiella aktstycken.

De fyra universitetsmännen var samtidigt viktiga markörer och sinnebilderna för det nya sällskapets inriktning på humaniora. Ribbing var medicinare men uppfattades av samtiden »mer som en mångsidig humanist än som naturvetenskapsman» (Åman). Elof Tegnér (1844–1900) hörde till samma vänkrets som Eklund och Stenkula. Han var sonson till den store och chef för universitetsbiblioteket med professors rang. Tegnér var ingen populärföreläsare men han var framstående både som historiker och biblioteksman och som tjänsteman vid Kungliga biblioteket i Stockholm hade han i unga år fått vänner och etablerat förbindelser som gjorde att han i många frågor såg vidare än till Lunds horisont. Gustaf Lagergren om någon undrar var häradshövding i Torna och Bara domsaga.

I väntan på vad kontakterna med Lund kunde ge svarade malmöborna ensamma för programmen till och med november 1891. Påfallande var härvid det intresse som under våren ägnades viktiga samhällsfrågor. I april (4/4) höll sekreteraren ett föredrag om skalden Heinrich Heine varpå lektor Jung presenterade förslaget till ny läroverksstadga och »särskilt de däri ifrågasatta förändringarna rörande latinet». Striden om »latinväldet» (Wennås) var länge den stora skolpolitiska frågan. I Heimdall med sina många lärare följdes den med spännt intresse och senaste nytt var att de skriftliga proven på gymnasiet skulle inskränkas till översättning från latin till svenska. Den 2 maj (!) hölls så en diskussion om behov av en lagstadgad normal arbetsdag som leddes av Ola Andersson och skall ses mot bakgrund av att socialdemokraterna 1890–91 för första gången anordnat majdemonstrationer i Malmö och andra större städer och haft »åttatimmarsdagen» som främsta krav. Andersson belyste ämnet ur statistisk och nationaleko-

nomisk synpunkt och flera inlägg gjordes. Men någon regelrätt diskussionsklubb blev aldrig Heimdall. Därtill var sällskapet alltför kulturellt och akademiskt.

Konstutställningar i miniformat var ett stående inslag i programmet. Även musiklivet blomstrar och vid mötet i maj utförs »kvartett- och solosång samt pianomusik av kända framstående amatörer» (SDS 3/5). På hösten hölls ytterligare två föredrag av malmöbor, det ena av hamnkaptenen Hanfelt om Kongo (3/10), det andra av doktor Björkman om ett medicinskt ämne (7/4). Därmed var provisoriet över och utombys föreläsare välkomna. Vid sammankomsten i december 1891 (5/12) svarar A.O. Stenkula och Seved Ribbing för underhållningen, den förre med en kulturhistorisk skildring av nya tiders Falsterbo och den senare med att »berätta om ett musikaliskt ungdomsminne». Det var ett kåseri utan akademiska pretentioner men Ribbings framträdande i Heimdall är ändå startskottet för sällskapets hundraåriga samarbete med universitetet och professorerna i Lund. Larsson, Stenkula och Ribbing. Det är Heimdalls grundare och den slitstarka konstellationen i föreläsningsföreningen som nu gör allvar av sina ursprungliga planer.

Epoken Schück

Seved Ribbing var en verklig polyhistor och höll genom åren 22 föredrag om vitt skilda ämnen endast slagen av litteratur- och konsthistorikern Ewert Wrangel (1863–1940) med 32. Denne var bland annat en stor Tegnérkännare och hade debuterat i Heimdall 1894. Christensen summerar och konstaterar att det intill 75-årsjubiléet hållits något mer än 600 föredrag av 170 föredragshållare, av vilka 122 kommit från Lund och 93 från Malmö. Men siffror är inte allt. Vill man veta mer om händelseförloppet och hur det gick till när lundensarna intog scenen finns det skäl att också rikta uppmärksamheten mot den unge Henrik Schück (1855–1947), den blivande magnificensen och patriarken bland svenska litteraturhistoriker. Det var med honom i ledningen som Heimdall i mitten av 90-talet vann momentum och medlemmarna i sällskapet tyckte sig uppleva en första guldålder.

Schück kom från Uppsala dit han senare återvände men åren i exil är inte desto mindre viktiga och fogar åtskilligt nytt till hans biografi. Han utnämndes till professor i estetik, litteratur- och konsthistoria vid Lunds universitet hösten 1890, tillträdde tjänsten i slutet av följande termin och uppehöll den till och med utgången av 1897. Installationsföreläsningen handlade om Shakespeares realism.

Den unge Henrik Schück skapade som ordförande i Heimdall den anda av samhörighet mellan malmöborna och det akademiska Lund som vi förknippar med sällskapet. – Foto, möjligen 1890, Uppsala universitetsbibliotek.

Som personlighet och forskare var Schück en man av stort format. Härtill kom lysande representativa egenskaper och förmågan att trollbinda ett auditorium. Men han var ändå omstridd. Han var fast besluten att omvandla litteraturhistorien till en historisk disciplin. Han ogillade den spekulativa estetiken och skulle senare berömma sig av att ha jagat estetsnobbarna från Uppsala och Lund. Tiden i Lund medförde ingen avmattning i hans enastående produktivitet. Nu tillkom bland annat biografien om Wivallius (93–95). Men även det kunde vändas mot honom. Avund och ovilja gav 'lastarenom' rum i den egna fakulteten och professorn och lingvisten Edvard Lidforss, far till Bengt Lidforss, drog sig inte för att 1899 i brev till Svenska Akademiens sekreterare Carl David af Wirsén antyda att Schück ägnat sig åt skrivandet på bekostnad av undervisningen (Jonsson). Och i Lund var han bara en av många som velat »mäta honom (Schück) skäppan full» (Fredrik Wulffs dagbok, härom mera nedan).

Schück fann sig inte heller väl till rätta i Lund. Han tyckte i förstone att han kommit till en ruinstad, ett Herculaneum med spår av gången storhet och tycks ha delat Elof Tegnér's dystra syn på tillståndet inom lärarkåren. Bland jurister och teologer var ljuspunkterna få och i den filosofiska fakulteten fanns vid sidan om goda naturvetare humanisterna som Schück indelar i de som »kunna skriva»

(Wulff) och de som inte kan. Tätt under ytan i detta intrigernas näste fanns också rasfördomar som var typiska för tiden. På fädernet hade Schück judiskt påbrå och det gick inte obemärkt förbi.

Lars Lönnroth har i *Den svenska litteraturhistorien* (3, s 184) beskrivit Schück som »en frodig renässansfigur med gigantisk arbetsförmåga och livsaptit, glad åt mat och goda historier». Det är den populära bilden och i Carina Burmans mäktiga skröna *Den tionde sånggudinnan* blir han i all sin glans en himmelsk uppenbarelse (professor Schlippenbach). Men från tiden i Lund finns som antytt en hittills okänd källa där Schück och hans kollegor betraktas med kritiska ögon. Fredrik Wulff (1845–1930) som i likhet med Lidforss var professor och språkman har i sin »svarta bok» (Wulffs samling, LUB) porträtterat Schück i samband med att denne i januari 1898 lämnar Lund. Anteckningen har gjorts i anslutning till Henriksdagen (19/1) samma dag som konsistoriet hade »avskedsmiddag» för hemvändaren.

Wulff har till skillnad från Lidforss mycket positivt att säga om Schück och betraktar sig som hans vän. Han anser att han gjort mycket nytta i Lund med sina skarpa ord och inlägg och finner honom rolig och intressant som umgängeskamrat. »Inte just många», heter det, »men dock ett betydande antal, komma att sakna honom, bland dem jag.» Men när Wulff samtidigt beskriver Schück som hätsk, kolerisk och nedlåtande, »en underlig människa», sker det med hänvisning till dennes uppväxt som »kristnad, hånad judeblodspojke» och till sist blir hans fördomar fullt synliga. »Endast den», säger han, »som har hans egen goda mage och arbetskraft och kritik och kvickhet, flit och minne och beläsenhet och *semitiska hatfullhet*, endast en sådan trivs han med. Och de äro få i Lund. Eller också en beundrande, tveksamt lyssnande krets som Heimdall i Malmö.»

Schück invaldes i Heimdall i februari 1892 mindre än ett år efter flytten till Lund. Sekreteraren och den unge professorn hade snabbt funnit varandra och det var inte förvånande. De var jämnåriga och hade gemensamma intressen. Shakespeare och den fornnordiska litteraturen för att bara nämna några. Vid tiden för invalet höll Schück sina första föredrag i föreläsningsföreningen, den 27 januari om Olaus Petri som han i olika sammanhang biograferat och den 3 februari om den grekisk-romerska bildhuggarkonstens undergång och dess återuppståndelse. Larsson puffade stort för evenemangen. Succén var given och efter det första framträdandet hette det att föredraget »åhördes af så många personer som den stora salen kunde rymma. Föreläsarens friska och sjelfständiga uppfattning af vår svenska reformations upphofsman stäld vid sidan och i belysning af den svenska statens geniale grundläggare verkade i hög grad sympatiskt på audi-

toriet, som med applåder tillkännagaf sitt lifliga intresse såväl för föredragets innebörd som för den glänsande framställningsformen» (SDS 28/1).

Med föredraget om den antika porträttkonsten anknöt Schück till sin undervisning vid universitetet där han föregående höst inlett en serie föreläsningar om »de bildande konsternas historia». Framställningen belystes med bilder av klassiska verk varvid även frågan om deras färgläggning berördes, »en sak som föreläsaren egnat särskilda studier vid uppgräfningar i Rouen». »Färgad skulptur» var också ämnet för det föredrag som Schück den 2 april 1891 skulle ha hållit i Heimdall. Han fick förhinder i sista stund men hade »insänt sitt föredrag i manuskript och (det) föredrogs då af ordföranden lektor E. Lindahl» (SDS 4/4, ej listat av Christensen).

Schück var i första hand litteraturhistoriker och som sådan den främste kännaren av svensk medeltidslitteratur. Intresset för medeltiden dominerade hans forskning och undervisning på 90-talet och därmed också valet av föreläsningämnen i Heimdall och annorstädes. Detta så mycket mer som den nya romantiken skapat en våg av intresse för medeltiden både inom skönlitteraturen och den bildande konsten. Vid »årsfesten» den 4 mars 1893 föreläste Schück om »En teaterföreställning under medeltiden» och inget kunde vara naturligare när man vet hur han lagt upp sitt arbete. Som framgått firade föreläsningsföreningen sitt 10-årsjubileum samma år och här höll han i februari två allmänna föreläsningar med publikdragande ämnen. (Sigurd Fafnesbane och Lunkentus, Kristina från Stumbelen). Samtidigt var han intensivt verksam som ledare för det litteraturhistoriska proseminariet vid universitetet. Detta ägnade sig under fyra veckor i februari och mars helt åt provensalsk och fransk medeltidslitteratur med teatern som ett av flera teman. Och så Heimdall. Hur Hans Emil Larsson fick ihop pusslet framgår av tablån på följande sida.

Schück höll sitt föredrag i Heimdall sedan Martin Weibull fått förhinder och som medlem av »mötesnämnden» (en sådan utsågs ad hoc och bestod av tre personer) åtog han sig samtidigt att visa »etsningar tillhörande H.S.» Sannolikt rörde det sig om äldre konst. En annan medlem utställde etsningar senare samma år och då framgick klart att det var fråga om »etsningar av moderna mästare» I Anders Zorn fick Sverige en etsare med världsrykte och Schück som var befryndad med Emma Lamm umgicks i familjen men sonsonen Herman Schück håller inte för troligt att farfadern samlat på Zorn. Henrik Schück var menar han ingen samlare av modern konst och idag finns i familjen ett enda verk av Zorn, en etsning från 1912.

Om Heimdall skall också sägas att det fanns tre utövande konstnärer från

Henrik Schück som lärare och föreläsare februari–mars 1893.

Malmö föreläsningsförening allmänna föreläsningar	Lunds universitet litteraturhistoriska proseminariet	Heimdall
1/2 Från Sigurd Fafnesbane till Lunkentus, en sagohistoria	6/2, 7/2, 9/2, 13/2 14/2 Den antika romanen under Frankrikes medeltid	
15/2 Ett helgons historia. Kristina från Stumbelen	16/2 Fabliaux-litteraturen 23/2 Det liturgiska dramat, mysteriet 27/2 Moraliteten och profanmysteriet 28/2 Medeltidens teater i Frankrike 2/3 Den franska farsen och satiren	4/3 En teaterföreställning under medeltiden

Källor

Rolf Arvidsson om Schück och proseminariet. Scandia 1971 s. 294 ff, spec. not 10.

Caesar Christensen, Heimdall 1891–1968 (1969) s. 30 om nämnda föredrag.

Olle Helander om tioårsfirandet i Malmö föreläsningsförening: Jubileumsskrift 1882–1982 (1982).

provinsen som var med i sällskapet och under hela 90-talet spelade en framträdande roll som utställare. Det var skulptören Sven Andersson (1846–1920), »Sven i Rosengård», känd för sina porträtt av bemärkta svenskar, till exempel bysten av Axel Danielsson i Folkets park i Malmö, akvarellisten och porträttmålaren Bruno Hoppe från Ystad (1859–1932) och figur- och landskapsmålaren Karl Aspelin (1857–1932), som var bosatt i Kivik och en framstående skildrare av skånskt folkliv. Både sonen professor Gunnar Aspelin och sonsonen hovrättslagmannen Erland Aspelin blev senare medlemmar i Heimdall. (1952 resp 1994).

Schück hörde nu till de tongivande i sällskapet och var från 1893 medlem av den valnämnd som just tillskapats genom ett tillägg i stadgarna (§ 5) och vars uppgift var att oberoende av styrelsen och medlemsmötet förrätta val av nya medlemmar. Som framgått förekom det att personer invalts utan att först vidtalas. Listan över personer som invalts men inte inträtt i sällskapet blev efterhand lång och hösten 1891 fick styrelsen inskrida och förmå flera förslagsställare att dra tillbaka illa underbyggda namn. Därav den skarpa reaktionen. § 5 skulle senare upplevas som obsolet men protokoll från åren 1893–95 vittnar

om det undantagstillstånd som då rådde. Åtgärderna var också effektiva med en halvering av antalet invalda (22, 18 och 23) och ökad social exklusivitet som följd.

1893 deltog Schück i tre av fyra sammanträden varvid fem universitetslärare invaldes. Om andra lundabor var inte fråga. Det var i den ordning de valdes fysiologen Magnus Blix (1849–1904), geologen Bernhard Lundgren (1843–1897) och Fredrik Wulff, alla professorer, samt två yngre docenter och humanister som Schück bör ha känt särdeles väl, filosofen Erland Lagerlöf (1854–1913), senare berömd för sina översättningar av *Odysseen* och *Iliaden*, och Otto Sylwan (1864–1954), litteraturhistoriker och pionjär inom svensk pressforskning. Bland övriga sjutton invalda, de flesta från Malmö, var inslaget av affärsmän (6), officerare (4) och civila ämbets- och tjänstemän (3) påfallande. En av dem som nu, sent omsider, lät sig inväljas i Heimdall var R.F. Berg men han var aldrig aktiv i sällskapet vilket väcker frågor.

Schück valdes i december samma år till ordförande i sällskapet och det är 1894 som han i oefterhärmlig stil leder möten och förhandlingar och en gång för alla ser till att den akademiska föreläsningen (föredraget) blir ett bärande inslag i programmet. Under året hölls inte mindre än nio föredrag, varav män från universitetet svarade för fem, eller sex om man medräknar Leonard Holmström som varit docent i geologi och i Darwins anda föreläste om »Konkurrensen i naturens värld» (3/11). Ribbing inledde året med att presentera sedeskildringar från det gamla Louisiana (20/1) och lite senare höll Ewert Wrangel en illustrerad föreläsning om Uppsala domkyrkas byggnadshistoria med anledning av den just avslutade restaureringen (3/2). Helgo Zettervall gick här som i Lund hårt fram och åhörarna har säkert beretts tillfälle till frågor och diskussion.

Vid årsfesten (3/3) gjorde Elof Tegnér ett av sina sällsynta framträdanden och porträtterade »En svensk dam från 1600-talet» (Margareta Boije). Schück beundrade hans stilkonst och en mångårig korrespondens som inlett redan på 80-talet vittnar om ömsesidig respekt och tillgivenhet. Tegnér skulle fyra år senare väcka stor debatt inom universitetsvärlden med förslag om reformer som gick ut på att avskaffa konsistorium och rektorsämbete i deras dåvarande form och Schück som återvänt till Uppsala var kritisk. Men han var samtidigt erkännssam på flera punkter och ansåg Tegnér vara »det sydsvenska universitetets kanske mest betydande penna» (SvD 7/7 -98).

Sist på våren 1894 företog sällskapet en utfärd med tåg till Dalby där Martin Weibull höll föredrag om »Dalby kyrka och dess minnen» (17/5). Det var en genre som denne behärskade till fulländning och man förstår med vilken inle-

velse och värtalighet han måste ha skildrat Skånes kristnande och den tid i mitten av 1000-talet då det fanns två stift i området, Lund och *Dalby*. Utfärden var den första i sitt slag och början på den långa tradition som vi själva känner från gemensamma exkursioner med våra danska vänner i HLK. Senare kom utfärder mer eller mindre regelbundet att företas till olika platser och orter i Skåne och 1899 exempelvis gick färden till Torup och Bokskogen (10/6) med Hans Emil Larsson som ciceron och föredragshållare.

Själv avslutade Schück ordförandeåret med att vid decembersammankomsten föreläsa om »Folksagans vandringar» (1/12), ett magistralt ämne som han helt säkert behandlat under intryck av nyare fransk forskning. Theodor Benfey och den indologiska skolan sökte härleda de europeiska folksagorna ur den indiska sagoskatten varvid man närmast tänkte sig en litterär förmedling via översättningar. Men i *Les fabliaux* (1893) hävdar Joseph Bédier att snarlika sagor kan uppstå i olika tider och på olika platser utan att det därför alltid måste föreligga någon förbindelseled. Att söka följa sagornas vandringar påstods vara förspild möda och han rådde folkloristerna att ägna sig åt en mer meningsfull sysselsättning vilket de också tycks ha gjort. Den jämförande sagoforskningen råkade i vanrykte och i Frankrike upphörde den nästan helt under de följande decennierna.

Valnämnden var 1894 mindre lyckosam. Vid tre sammanträden (24/1, 7/4, 17/10), alla ledda av Schück, invaldes sammanlagt 18 personer, några av dem mycket kända: från Malmö (9) grosshandlarna Lorens och Cornelius Faxé, från Lund (4) professor Pontus Fahlbeck och docenten Johan Thyrén, från Landskrona järnvägsbyggaren Fredrik Posse, son till förre statsministern Arvid Posse (Charlottenlund), och från Ystad apotekaren Salomon Smith, sångare, kammarmusiker och nära vän till familjen Posse. Haken var att fyra av de invalda enligt bevarade anteckningar aldrig inträdde i sällskapet. Det gällde Fredrik Posse, två musikdirektörer från Malmö (Cramér, Hultgren) – satsningen på musiklivet var som synes mycket medveten – och även Thyrén. Fredrik Posse dog tre år senare och det gör honom mindre intressant i sammanhanget. Mer påfallande är att Thyrén som 1894 blev professor i romersk rätt och rättshistoria och vid den aktuella tiden höll flera föredrag i föreläsningssällskapet inte gottgjorde medlemskapet. Det var runt 1890 som han i konkurrens med Ribbing blev den mest anlitade och populära föreläsaren i Sydsverige. I stället för Thyrén kom professorn i processrätt Ernst Kallenberg (1866–1947) att representera den juridiska fakulteten i Heimdall (från 97). Pontus Fahlbeck (1850–1923) var statsvetare och historiker och verksam även inom politik och affärsvärld. Allt han skrev

utmärks av klarhet i språk och stil och han skattades följaktligen högt av Schück. I föreläsningsföreningen höll Fahlbeck hösten 1891 en serie föredrag om »Stånd och klasser» som ett år senare utkom i bokform och blev en klassiker. Nyinvalda från Lund var också docenten i växtfysiologi Bengt Jönsson (1849–1911) och den unge lingvisten John Kjederqvist (1863–1934).

Genom Heimdall spelade Schück en central roll i Malmös kulturella sällskapsliv och som ordförande blev han legendarisk. Han var representativ som få och strålade av humor och kvickhet. Det var inte heller lätt att efterträda honom. Problem uppstod och vår krönikör (Christensen) som var gammal medlem i sällskapet och kan ha talat med ögonvittnen, säger sig ha »en känsla av att bröderna ängslades att inte kunna uppbära den mantel, som Henrik Schück hade axlat med så stor grandezza, att hans ordförandetid framstår såsom Heimdalls guldålder».

Efter en del turer ändrades stadgarna 1896 på så sätt att en styrelse bestående av nio personer, häri inberäknat sekreteraren, skulle väljas och ledamöterna månadsvis avlösa varandra som ordförande. Sekreteraren skulle nu som tidigare vara hemmahörande i Malmö men i övrigt eftersträvade man något så när lika representation för Lund och Malmö. I den nya styrelsen ingick bland andra Stenkula och Lindahl och från Lund professorerna Schück, Ribbing och Fürst.

Den 5 oktober 1896 valdes Henrik Schück av 29 närvarande medlemmar enhälligt till inspektör för Malmö nation i Lund. Det var en kraftfull manifestation och ur alla synpunkter ett logiskt val. Schück var vid det laget en välkänd gestalt inom studentvärlden men det var i Malmö han kommit människorna nära under år av intensiv aktivitet i Heimdall och föreläsningsföreningen. Var han haft sitt bästa stöd kan man också ana. Emil Sommarin (1874–1955), professorn och folkbildaren som många förknippar med den lilla skriften *Studenter och arbetare* (1947), var som ung student en av de tongivande i nationen (senior ht 96) och i Heimdall fanns gott om äldre nationsmedlemmar som kände Schück och haft möjlighet att påverka valet. Jag tänker på Malte Eurenus och Carl Herslow, båda hedersledamöter i nationen, och den förre kuratorn John Kruse (90–93) som ett år tidigare invalts i sällskapet. Kruse (1865–1914) som var litteratur- och konsthistoriker och nyligen disputerat för Schück (på H Ch Nordenflycht) höll 1895 (2/11) föredrag i Heimdall om svenskminnena på Rügen. Som konsthistoriker har han biograferat malmömålaren Per Wickenberg (1901) och andra svenska konstnärer men var framförallt expert på Rembrandt, hans färger, handteckningar och grafiska konst.

Malmö nation hade bildats 1890 vid delningen av den stora Skånska natio-

nen och saknade därmed egna traditioner men det bekymrade inte Schück. Som stockholmspojke kände han sig förbunden med ungdomen och den snabbt växande industristaden och anslog i sitt tacktal vid installationen (10/10 -96) djupt personliga tongångar. Han hade kommit till Skåne som en främling och det var i Malmö, »Skånes huvudstad», som han glad för varje sympatibevis kommit att trivas bättre än i någon annan stad. Det var i sin tur en känga riktad mot snob-bismen i Lund. Stenkula har berättat hur stukad han blev när han i Heimdall tog upp frågan om förhållandet Lund–Malmö med Martin Weibull och denne utan vidare diskussion fastslog att Lund var Atén och Malmö Pireus.

Schück var i sitt esse och liknade nationen vid en konstitutionell monarki med inspektorn som regent. Men tiden höll på att rinna ut. I Heimdall föreläste han i december 1896 om »Medeltida handskrifter» och 1897 fungerade han som ordförande under mars och november. Vid årsfesten (20/3) presiderade han följaktligen när Pontus Fahlbeck under rubriken »Utdöende släkter. Statistisk undersökning» gav auditoriet inblick i sin banbrytande forskning om den svenska adeln och dess demografi. I början av oktober samma år kom så besked från Uppsala att Schück utan ansökan kallats och utnämnts till innehavare av den lediga professuren i estetik samt litteratur- och konsthistoria, alltså med samma tjänsteinnehåll som han haft i Lund.

En epok var slut och det är med vemod i stämman Hans Emil Larsson (SDS 12/10) puffar för det föredrag om den forngrekiska folkkaraktären som Schück den 13 oktober 1897 håller i föreläsningssällskapet. Det heter: »Då som bekant prof. Schück blivit kallad till professor i Uppsala torde snart nog tillfällena att få höra honom i vår stad vara förbi eller åtminstone bliva mycket sällsynta.» I Heimdall är Schück samtidigt aktiv in i det sista. På Gustav Adolfsdagen framför han sällskapets tack till de medverkande och den 8 januari 1898 återkommer han som ordförande och föredragshållare vid en ordinarie sammankomst på hotell Horn som föregåtts av den avskedsmiddag som Heimdall gett för honom. Dagen till ära företog han »Kulinariska ströftåg genom världshistorien», varvid han »genom att redogöra för vad och hur man ätit under olika tider och hos olika folk lämnade åtskilliga inblickar i dessa folks och tiders kulturförhållanden och karaktär».

Det var en storartad hyllning och en kväll då Heimdall som idé och program trädde fram i full belysning. Något över 60 av sällskapets medlemmar deltog och i Sydsvenska Dagbladet skildras evenemanget in i detalj. Man får anta att Hans Emil Larsson själv höll i pennan. Vid varje kuvert låg en matsedel avfattad på fornyrdslag och försedd med ett konstnärligt utstyrt omslag som visade heders-

gästens porträtt och tecknats av Bruno Hoppe och arkitekten Alfred Arwidius. Talet för hedersgästen hölls av doktor Stenkula, som »betonade den insats, som Lunds universitets medlemmar i allmänhet och särskilt professor Schück gjort i sällskapets lif och karaktär och den saknad han lämnade efter sig.» Härpå svarade Schück och framhöll »den betydelse sällskapet ägde såsom sammanförande personer med olikartad verksamhet, men med gemensamma ideella inträsen, till angenämt sällskapligt samqväm, der allvar och skämt förenades, hvarjemte han uttalade sitt tack till sällskapet för de stunder han inom detsamma tillbragt.» Det är ändamålsparagrafens ord som här återklingar.

Med Schück som ordförande inleddes så (sedan kaffe druckits i smårummen) det egentliga sammanträdet med föredrag, utställning och sång. Ordföranden harangerades på nytt, denna gång av sekreteraren som tolkade sällskapets tack på blandad vers och prosa. Utställningen för aftonen utgjordes av ett porträtt av avlidne greve Corfitz Beck-Friis (Börringe), målat i olja av Hoppe. Till »festlighetens förhöjande» bidrog sällskapets sångare som talrikt mött upp under ledning av vice häradshövding Christian Lovén. Men heter det, »ett särskilt rikt musikaliskt innehåll fick detta samqväm genom närvaron av sällskapets medlem apotekare Salomon Smith från Ystad, som med sin härliga stämma och fulländade sångkonst föredrog en hel följd av sånger, hvilka som naturligt är framkallade det lifligaste bifall. Om några af dessa särskilt skulle nämnas vore det *Hildebrand und Hadubrand* samt Emil Sjögrens *I drömmen*». Ordföranden framförde sällskapets tack till sångarna, särskilt Salomon Smith, och »under ytterligare vexlande tal och sånger tillbragtes ännu några angenäma timmar, så att samqvämet först något öfver midnatt upplöstes». Den gången kunde man hos SJ beställa ett extratåg till Lund om så behövdes.

I Lund märktes utåt inga missljud. Lunds Dagblad innehöll en notis om festen (10/1, jfr 8/1) som var något kortare än kollegans men lika positiv och påfallande välskriven. Att ovanligt många av sällskapets ledamöter »här ifrån staden» deltagit framhålls särskilt. Konsistoriets avskedsmiddag för Schück (19/1) var en sluten tillställning och det vore intressant att få veta vad som sagts och hur orden föll. Härom är Wulff förtegen.

Till sist. Schück lämnade sällskapet i en brytningstid och 1898 var ur flera synpunkter ett märkesår för Heimdall och skånsk folkbildning. På hösten samma år startade Centralbyrån i Lund för populärvetenskapliga föreläsningar sin verksamhet som en förbindelselänk mellan Lunds universitet och folkbildningsorganisationerna. Här hörde utom Ribbing filosofidocenten Axel Herrlin och byråns föreståndare folkskollärare Nils Lundahl till de ledande krafterna och

1898 invaldes båda i Heimdall. För övrigt tillsammans med professor Hans Larsson, också han filosof och starkt intresserad av folkbildningens och pedagogikens problem. Lundahl var själva ankaret i förmedlingsverksamheten och en man i Schücks smak. Schück var folkbildare i stort som smått och tillsammans med Lundahl utgav han *Läsebok för folkskolans högre klasser* (1900–1924). Den utkom på Gleerups i Lund och är en klassiker.

Referenser

Otryckta källor

Kungliga biblioteket, Stockholm
Harald Wieselgrens samling
Brev

Lunds universitetsbibliotek (LUB)
Elof Tegnér's samling
Brev
Martin Weibulls samling
Brev
Fredrik Wulffs samling
Dagböcker

Lunds universitets arkiv
Malmö nation
Protokoll

Malmö stadsarkiv
Malmö föreläsningssällskap
Medlemsförteckningar mm
Sällskapet Heimdall
Protokoll mm

Intervju
Herman Schück, Stockholm

Periodika
Svenska Dagbladet (Sv D)
Sydsvenska Dagbladet Snällposten (SDS)
Lunds Dagblad

Litteratur

Arvidsson, Rolf. *Källkritisk radikalism och litteraturhistorisk forskning. Lauritz Weibull, Henrik Schück och Joseph Bediér*. Scandia 37. Lund 1971.
Beijer, Nils. *Bengt Lidforss. En levnadsteckning*. Stockholm 1968.
Blomqvist, Göran. *Elfenbenstorn eller statsskepp? Stat, universitet och akademisk frihet från Agardh till Schück*. Lund 1992.

- Burman, Carina. *Den tionde sånggudinnan*. Stockholm 1996.
- Christensen, Cesar. *Heimdall 1891–1968*. Malmö 1969.
- Fehrman, Carl. *Estetikens återkomst. Ett stycke lundensisk vetenskapshistoria kring Henrik Schück, Albert Nilsson, Fredrik Böök och några till*. Vetenskapssocieteten i Lund. Årsbok 1987.
- Fehrman, Carl, Westling, Håkan & Blomqvist, Göran. *Lärdomens Lund: Lunds universitets historia 1666–2004*. (Ny utg.) Lund 2004.
- Gentili, Bo. *Framtiden börjar i det förflutna; en bok om Malmö stadsbibliotek*. Malmö 2014.
- Helander, Olle. *Malmö föreläsningsförening: jubileumsskrift 1882–1982*. Malmö 1982.
- Holm, Rurik. *Eklund, Pehr Gustaf*. Svensk uppslagsbok. 2. uppl. 8. 1957.
- Johan C.W. Thyrén, *Legendarisk lundaprofessor*. Lund 1983.
- Jonsson, Inge. *Schück, Henrik*. Svenskt biografiskt lexikon 31. Stockholm 2000–2002.
- Lundahl, Nils & Schück, Henrik. *Läsebok för folkskolans högre klasser*. Lund 1900.
- Lönnroth, Lars & Delblanc, Sven (red). *Den svenska litteraturen 3. De liberala genombrotten 1830–1890*. Stockholm 1998.
- Malmö föreläsningsförening. *Redogörelser 1883–1926*. Malmö 1883ff.
- Modéer, Kjell Å. *Några gestalter i den juridiska fakultetens historia*. Lund 1981.
- Nygren, Anders. *Det självklaras roll i historien*. Kungl. Humanistiska Vetenskapssamfundet i Lund. Årsberättelse 1943–44.
- Odén, Birgitta. *Lauritz Weibull och forskarsamhället*. Lund 1975.
- Poppius, Ulla. *När lundaprofessorerna höll bondföreläsningar: Centralbyrån i Lund för populärvetenskapliga föreläsningar. Folkbildningsavdelningen vid Lunds universitet 1898–1970*. Lund 1991.
- Sommarin, Emil. *Studenter och arbetare. Minnen av skånsk arbetarrörelse och lundensisk radikalism*. Lund 1947.
- Svensson, Jan. *Sällskapet Heimdall 1891–1997*. Malmö 1997.
- Tegnér, Elof. *Minnen och silhouetter. Anteckningar nedskrifna under sommarvistelser vid Arild under 1890-talet*. Lund 1974.
- Tegnér, Elof. *Svenska bilder från 1600-talet: anteckningar ur gamla papper*. Stockholm 1896.
- Täckmark, Sven Erik. *Larsson, Hans Emil*. Svenskt biografiskt lexikon 22. Stockholm 1977–1979.
- Wennås, Olof. *Striden om latinväldet*. Uppsala 1966.
- Vinge, Louise. *Den skånska allmogen och det akademiska Lund*. Vetenskapssocieteten i Lund. Årsbok 2015.
- Åman, Margareta. *Ribbing, Seved*. Svenskt biografiskt lexikon 30. Stockholm 1998–2000.